

Οικοφεμινισμός και η σημασία του νερού

Ο οικοφεμινισμός αποτελεί έναν από τους πιο ενδιαφέροντες και δυναμικούς κλάδους της **σύγχρονης κοινωνικής θεωρίας** και ταυτόχρονα **ένα κίνημα** που συνδέει την οικολογία με τον φεμινισμό ασκώντας κριτική στο καπιταλιστικό μοντέλο διαρκούς οικονομικής ανάπτυξης και συντήρησης των ιεραρχικών κοινωνικών δομών της εποχής μας.

Γιατί Οικοφεμινισμός;

Ο οικοφεμινισμός υποστηρίζει ότι υπάρχει μια βαθιά ιδεολογική σύνδεση μεταξύ της καταπίεσης των γυναικών και της εκμετάλλευσης της φύσης. Θεωρεί ότι η πατριαρχία και ο καπιταλισμός βασίζονται σε ιεραρχικά δίπολα (άνδρας/γυναίκα, πολιτισμός/φύση, λογική/συναίσθημα), όπου το πρώτο σκέλος θεωρείται ανώτερο και έχει το "δικαίωμα" να καθυποτάσσει το δεύτερο. Ο οικοφεμινισμός επιδιώκει να επαναπροσδιορίσει τη σχέση ανθρώπου-φύσης μέσα από ένα πρίσμα ισότητας και βιωσιμότητας.

Ο όρος «ecoféminisme» επινοήθηκε το 1974, από την Γαλλίδα φεμινίστρια **Françoise d'Eaubonne**, η οποία μέσα από το έργο της κάλεσε τις γυναίκες να ηγηθούν μιας οικολογικής επανάστασης για τη σωτηρία του πλανήτη.

Το κίνημα γνώρισε τεράστια άνθιση στις δεκαετίες του 1970 και 1980, κυρίως μέσα από ακτιβιστικές δράσεις ενάντια στα πυρηνικά και την αποψίλωση των δασών, στη Βόρεια Αμερική, την Ευρώπη και την Ινδία. Εξαπλώθηκε μέσα από κοινωνικά κινήματα, ακαδημαϊκές θεωρίες και περιβαλλοντικούς αγώνες. Σήμερα, αποτελεί παγκόσμιο κίνημα, λαμβάνοντας ιδιαίτερες μορφές στον **Παγκόσμιο Νότο** (Ασία, Αφρική, Λατινική Αμερική), όπου οι γυναίκες βρίσκονται στην πρώτη γραμμή της επιβίωσης ενάντια στην κλιματική κρίση.

Εμβληματικές δράσεις περιλαμβάνουν το **Chipko Movement** στην Ινδία, όπου γυναίκες αγκάλιαζαν δέντρα για να αποτρέψουν την υλοτομία, καθώς και το **Green Belt Movement** στην Κένυα, που προώθησε τη δενδροφύτευση και την ενδυνάμωση των γυναικών.

Εμβληματικές Δράσεις

Chipko Movement (Ινδία, 1970s): ξεκίνησε το 1970 στην επαρχία Uttarakhand των Ιμαλαίων, στην Ινδία ως μια πρωτοβουλία βάσης για την προστασία και διατήρηση του δάσους.

Το κίνημα ξεπήδησε ως απάντηση στην αποψίλωση και την εμπορική εκμετάλλευση των δασών από εταιρείες. Αντλώντας έμπνευση από την φιλοσοφία **Μη Βίας** του Μ. Gandhi, οι τοπικές κοινότητες επεδίωξαν να αναχαιτίσουν την μαζική αποψίλωση των δασών τους διασφαλίζοντας έτσι την οικολογική ισορροπία, τη διατήρηση του εδάφους και τη βιώσιμη αγροτική ανάπτυξη στην περιοχή. Χωρικοί, κυρίως γυναίκες, σε μια μη-βιαιή κινητοποίηση αγκάλιαζαν κυριολεκτικά τα δέντρα ώστε να εμποδίσουν, φυσικά (η λέξη Chipko σημαίνει «προσκολλώμαι» στα Χίντι), τους ξυλοκόπους να τα κόψουν. Η καμπάνια ξεκίνησε με την διαμαρτυρία στο χωριό Reni, το 1973, στην οποία ηγήθηκε η ακτιβίστρια **Gaura Devi**.

Το κίνημα πέτυχε να εξασφαλίσει 15ετη απαγόρευση της εμπορικής αποψίλωσης των δασών των Ιμαλαίων, το 1980, από την Πρωθυπουργό Indira Gandhi. Επίσης ενέπνευσε τον περιβαλλοντικό ακτιβισμό σε ολόκληρη την Ινδία και επηρέασε μεταγενέστερα οικολογικά κινήματα. Έγινε παγκόσμιο σύμβολο του οικοφεμινισμού και της διατήρησης του περιβάλλοντος μέσα από την κοινοτική δράση.



Green Belt Movement (Κένυα, 1977): Ιδρύθηκε από την **Wangari Maathai** και επικεντρώθηκε στη δεντροφύτευση ως απάντηση στην αποψίλωση των δασών, τη διάβρωση τους εδάφους και την λειψυδρία που βίωναν οι αγροτικές κοινότητες της Κένυα. Η πρωτοβουλία ενθάρρυνε τις γυναίκες να φυτεύουν δένδρα σαν ένα μέσο βελτίωσης του περιβάλλοντος αλλά και των μέσων διαβίωσης τους, συμβάλλοντας στην καταπολέμηση της διάβρωσης του εδάφους και την ενδυνάμωση της κοινότητας.

Σήμερα είναι ένας περιβαλλοντικός μη-κυβερνητικός οργανισμός που εστιάζει στην δεντροφύτευση, διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και στη γυναικεία ενδυνάμωση. Αποτελεί παγκόσμιο σύμβολο περιβαλλοντικού κινήματος βάσης και βιώσιμης κοινοτικής ανάπτυξης.

Εκτιμάται ότι από την ίδρυση του, έχουν φυτευτεί γυρω στα 50 εκατομμύρια δένδρα! (<https://www.greenbeltmovement.org/>)

Το GBM ενέπνευσε παρόμοιες πρωτοβουλίες παγκόσμια ενώ έλαβε καθολική αναγνώριση όταν η Maathai έλαβε το Νόμπελ Ειρήνης για την διασύνδεσή της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας με την ειρήνη και τη δημοκρατία.

Σήμερα το GBM συνεχίζει να προωθεί την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, υλοποιώντας αναδασώσεις στην Κένυα και σε ολόκληρη την Αφρική.

Συνεργάζεται με κυβερνήσεις, σχολεία και διεθνείς οργανισμούς για να διευρύνει τις προσπάθειες περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και πράσινης οικονομίας.



Οικοφεμινισμός και Νερό

Στο θεωρητικό επίπεδο, ο οικοφεμινισμός τονίζει τη βαθιά σχέση μεταξύ γυναικών και φυσικών πόρων, ιδιαίτερα του νερού. Το νερό θεωρείται θεμελιώδες στοιχείο ζωής, φροντίδας και αναπαραγωγής, και σε πολλές κοινωνίες οι γυναίκες είναι υπεύθυνες για τη διαχείρισή του. Οι οικοφεμινίστριες υποστηρίζουν ότι η ιδιωτικοποίηση και η υπερεκμετάλλευση των υδάτινων πόρων απειλούν όχι μόνο τα οικοσυστήματα αλλά και τις κοινότητες που εξαρτώνται από αυτά. Η **Vandana Shiva**, μία από τις πιο σημαντικές θεωρητικούς του οικοφεμινισμού, έχει αναδείξει το νερό ως «κοινό αγαθό» και έχει αντιταχθεί στις πολυεθνικές που ελέγχουν την πρόσβαση σε αυτό.

Στον οικοφεμινισμό το νερό αποκτά μια ιδιαίτερα σύνθετη σημασία: δεν είναι απλώς ένας φυσικός πόρος αλλά ένα στοιχείο που συνδέεται με τη ζωή, τη φροντίδα, την κοινότητα και την πολιτική εξουσία. Η προστασία του συνδέεται άμεσα με την ισότητα, την επιβίωση και την κοινωνική δικαιοσύνη στον πλανήτη.

Το νερό ως υλικός πόρος και μέσο επιβίωσης

Στον υλιστικό οικοφεμινισμό (**materialist ecofeminism**), το νερό αντιμετωπίζεται ως θεμελιώδης πόρος για την επιβίωση και την καθημερινή αναπαραγωγική εργασία. Η Vandana Shiva υποστηρίζει ότι η εμπορευματοποίηση των φυσικών πόρων, και ιδιαίτερα του νερού, διαλύει τις τοπικές κοινότητες και εντείνει τις κοινωνικές ανισότητες επιβαρύνοντας δυσανάλογα τις γυναίκες. Οι γυναίκες, ειδικά σε αγροτικές περιοχές, εξαρτώνται άμεσα από την πρόσβαση σε καθαρό νερό για τη φροντίδα της οικογένειας και την αγροτική παραγωγή.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Ινδία, όπου η υπεράντληση υδάτων από πολυεθνικές εταιρείες οδήγησε σε έλλειψη νερού για τοπικές κοινότητες. Οι γυναίκες αναγκάστηκαν να διανύουν μεγαλύτερες αποστάσεις για τη συλλογή του, γεγονός που αύξησε τον φόρτο εργασίας τους και περιόρισε την κοινωνική τους συμμετοχή.

Το νερό ως κοινό αγαθό και δικαίωμα

Μια κεντρική έννοια στον οικοφεμινισμό είναι ότι το νερό αποτελεί «κοινό αγαθό» (**commons**) και όχι εμπόρευμα. Η ιδέα της «υδατικής δημοκρατίας», όπως την αναπτύσσει η **Vandana Shiva**, προτείνει ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν δικαίωμα πρόσβασης σε καθαρό νερό και συμμετοχής στη διαχείρισή του.

Ένα σημαντικό παράδειγμα αποτελεί ο **Cochabamba Water War** στη **Βολιβία**, όπου οι τοπικές κοινότητες εξεγέρθηκαν ενάντια στην ιδιωτικοποίηση του νερού. Οι γυναίκες συμμετείχαν ενεργά στις κινητοποιήσεις, διεκδικώντας την επαναφορά του νερού στον δημόσιο έλεγχο. Το γεγονός αυτό ανέδειξε τη σύνδεση ανάμεσα στο νερό, τη δημοκρατία και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Το νερό ως συμβολικό και πολιτισμικό στοιχείο

Πέρα από την υλική του διάσταση, το νερό έχει και έντονη συμβολική σημασία στον οικοφεμινισμό. Συνδέεται με τη ζωή, τη γονιμότητα και τη φροντίδα. Η **Carolyn Merchant** επισημαίνει ότι στις προνεωτερικές κοινωνίες η φύση θεωρούνταν ζωντανός οργανισμός, ενώ η νεωτερικότητα την αντιμετώπισε ως αντικείμενο εκμετάλλευσης.

Σε πολλές αυτόχθονες κοινότητες, το νερό θεωρείται ιερό στοιχείο και προστατεύεται μέσα από συλλογικές πρακτικές. Αυτή η αντίληψη επηρεάζει σύγχρονες οικοφεμινιστικές προσεγγίσεις που προωθούν μια πιο ολιστική σχέση με το περιβάλλον.

Αυτή η προσέγγιση δίνει έμφαση στις συμβολικές, πολιτισμικές και πνευματικές διαστάσεις της σχέσης γυναίκας-φύσης. Το νερό εδώ θεωρείται στοιχείο ζωής και αναγέννησης, φορέας ιερότητας και μέρος μιας διασυνδεδεμένης κοσμοαντίληψης.

Παραδείγματα:

Σε αυτόχθονες παραδόσεις, ποτάμια και λίμνες αντιμετωπίζονται ως «οντότητες» με δικαιώματα. Αυτή η αντίληψη επηρεάζει σύγχρονες οικοφεμινιστικές διεκδικήσεις για νομική αναγνώριση δικαιωμάτων της φύσης. Γυναίκες ιθαγενείς της Λατινικής Αμερικής ηγούνται κινημάτων ενάντια στα μεγάλα φράγματα και τα μεταλλεία που μολύνουν τους ποταμούς, θεωρώντας τον ποταμό ως προέκταση του σώματός τους και της προγονικής τους γης.

Το νερό ως πεδίο εξουσίας και ανισοτήτων

Ο οικοφεμινισμός αναδεικνύει ότι η πρόσβαση στο νερό δεν είναι ουδέτερη, αλλά καθορίζεται από σχέσεις εξουσίας. Η άνιση κατανομή των υδάτινων

πόρων επηρεάζει διαφορετικά κοινωνικές ομάδες, ανάλογα με το φύλο, την τάξη και τη γεωγραφική θέση.

Η **Val Plumwood** τονίζει ότι η δυτική σκέψη βασίζεται σε δυαδισμούς (άνθρωπος/φύση, άνδρας/γυναίκα), οι οποίοι νομιμοποιούν την κυριαρχία πάνω στη φύση. Στο πλαίσιο αυτό, το νερό γίνεται πεδίο ελέγχου και εκμετάλλευσης, με σημαντικές κοινωνικές συνέπειες.

Σύγχρονες οικοφεμινιστικές θεωρίες συνδέονται με την έννοια της περιβαλλοντικής δικαιοσύνης και ειδικά της υδατικής δικαιοσύνης (**water justice**). Αυτή περιλαμβάνει : ισότιμη πρόσβαση σε καθαρό νερό, συμμετοχή των κοινοτήτων στη διαχείριση, προστασία από ρύπανση και εκμετάλλευση.

Η Vandana Shiva έχει γράψει εκτενώς για τη "Δημοκρατία του Νερού" (**water democracy**), καταγγέλλοντας μεγάλες εταιρείες (όπως η Coca-Cola) που εξαντλούν τον υδροφόρο ορίζοντα στις τοπικές κοινότητες της Ινδίας, αφήνοντας τις γυναίκες χωρίς πόσιμο νερό. Εδώ το νερό γίνεται πολιτικό ζήτημα δικαιωμάτων.

Συμπεράσματα

Η οικοφεμινιστική προσέγγιση του νερού αποκαλύπτει ότι πρόκειται για κάτι πολύ περισσότερο από έναν φυσικό πόρο. Το νερό είναι βασική προϋπόθεση ζωής, κοινό αγαθό, πολιτισμικό σύμβολο και ταυτόχρονα πεδίο πολιτικής σύγκρουσης.

Μέσα από τις διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις, ο οικοφεμινισμός αναδεικνύει την ανάγκη για μια πιο δίκαιη και βιώσιμη διαχείριση των υδάτινων πόρων. Η προστασία του νερού συνδέεται άμεσα με την κοινωνική ισότητα, τη δημοκρατία και τη διατήρηση της ζωής στον πλανήτη.

Το νερό στον οικοφεμινισμό είναι ταυτόχρονα:

- **υλικός πόρος** (αναγκαίος για επιβίωση),
- **κοινό αγαθό** (όχι ιδιωτική ιδιοκτησία),
- **πολιτισμικό σύμβολο** (ζωή, φροντίδα, διασύνδεση),
- **πεδίο εξουσίας** (ποιος ελέγχει, ποιος αποκλείεται).

Και το πιο σημαντικό:

ο τρόπος που διαχειριζόμαστε το νερό αποκαλύπτει το μοντέλο κοινωνίας που έχουμε — **ιεραρχικό** και **εκμεταλλευτικό** ή **συνεργατικό** και **βιώσιμο!**

Βιβλιογραφία:

- Le féminisme ou la mort - Françoise d'Eaubonne

- Staying Alive: Women, Ecology and Development – Vandana Shiva
- Ecofeminism
- The Death of Nature – Carolyn Merchant
- Feminism and the Mastery of Nature – Val Plumwood